

**การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็งโคกสูง โดย กลุ่มเยาวชน
Inheritance of Thai Bueng Family Local Wisdom by a Group of Youth
in Khok Salung**

พรเพ็ญ เดอ ยอง (Pornpen de Jong)*

รองศาสตราจารย์ ดร. อำไพรัตน์ อักษรพรหม(Associate Professor Dr. Amphairat Aksornprom)**

บทคัดย่อ

งานวิจัย ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ง โดย กลุ่มเยาวชน ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

การวิจัย ครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีได้กลุ่มตัวอย่าง ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ ตัวแทน กลุ่มแม่ลี้คข้าวเปลือกไทยเบ็ง จำนวน 7 คน ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ง จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตอย่างมีโครงสร้าง เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนไทยเบ็ง ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นชุมชนไทยเบ็งที่ใหญ่ที่สุดในภาคกลางของประเทศไทย ยังคงเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของตนเองไว้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมและองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่ามี 8 ประเภท ได้แก่ อาหาร การจักสาน การทอผ้า ความเชื่อ งานกระดาษตัดพวงมโหตร การแกะกะลาตาเดียว ของเล่นการละเล่นพื้นบ้าน และเพลงและดนตรีพื้นบ้าน การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและสังคม ทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยเบ็งโคกสูงเปลี่ยนแปลงไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็งได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว กลุ่มแม่ลี้คข้าวเปลือกไทยเบ็งได้เข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ง โดยมีขั้นตอนการสืบสาน ดังนี้ 1. การรับการถ่ายทอดจากรอบครัวผ่านการดำเนินชีวิตประจำวัน 2. การหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ในชุมชน 3. การเรียนรู้ฝึกฝน จนสามารถทำได้ 4. สรุปลความรู้ใส่กระดาษหรือสมุดจดบันทึก และจดจำทำเป็นหนังสือการ์ตูนเล่าเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นครอบครัวไทยเบ็ง 5. การส่งต่อความรู้ให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไปและผู้สนใจ

คำสำคัญ: ภูมิปัญญา ครอบครัวไทยเบ็ง การสืบสาน เยาวชนกลุ่มแม่ลี้คข้าวเปลือกไทยเบ็ง

*นักศึกษาลัทธิศูตกร ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาครอบครัวและสังคม คณะมนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช e-mail address : pornpen27@googlemail.com

**รองศาสตราจารย์ สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช e-mail address: ampaiarat.aks@stou.ac.th

Abstract

The objective of this research was to study the inheritance of Thai Bueng family local wisdom in Khok Salung sub-district, Pattananikom district, Lobburi province.

This research is a qualitative study. Research samples were purposively selected from 2 groups namely, 7 representatives from the Thai Bueng Rice Seed Group and 3 participants of the inheritance of Thai Bueng family local wisdom. Instruments used for data collection were structured-interview and observation. Contents analysis were used for data analysis.

The findings showed that Thai Bueng community in Khok Salung sub-district, Pattananikom district, Lobburi province is the biggest Thai Bueng community in the central part of Thailand that still maintains their local identity. The local wisdom of Thai Bueng family can be divided into 8 types namely food, basketwork, weaving, beliefs, color paper garland, the art of carving, toys and folk games and songs and folk music. Environmental and social changes had effects on Thai Bueng ways of life in Khok Slung sub-district and local wisdom of Thai Bueng family. A group of youth called “the Rice Seed Group” had taken the important part in the inheritance of the Thai Bueng family local wisdom according to the following steps. First, inheriting the local wisdom through their daily lives; second, seeking additional knowledge by themselves from various learning resources in the community; third, learning and practicing; fourth, summarizing and taking notes of knowledge learned and writing cartoon book telling about the local wisdom of Thai Bueng family and fifth, transmitting knowledge to the next group of youth and those interested in Thai Bueng family local wisdom.

Keywords: Inheritance, Local wisdom, Thai Bueng family, Youth

บทนำ

ครอบครัวจัดเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคมแต่มีความสำคัญที่สุดของสังคม มีหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอด คุณค่าวิถีปฏิบัติและมาตรฐานความประพฤติต่าง ๆ ทางสังคมให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่โดยการอบรมเลี้ยงดูให้ความรัก ความอบอุ่น ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและหล่อหลอมบุคลิกภาพของสมาชิกแต่ละคนในครอบครัวให้เป็นไปตาม ลักษณะที่สังคมวัฒนธรรมกำหนดไว้ตลอดจนถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ ในครอบครัว เพื่อให้ สมาชิกของครอบครัวเติบโตเป็นคนดี มีคุณภาพของสังคม ครอบครัวในแต่ละสังคม จะมีความหลากหลายใน แบบแผนและลักษณะต่างสังคมต่างวัฒนธรรมปัจจุบัน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากและรวดเร็ว ทำให้เกิดความหลากหลายของครอบครัวมากขึ้น ดังนั้นความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ความรู้และทักษะเหล่านี้ บุคคลย่อมได้รับจาก ครอบครัวในแต่ละช่วงชีวิต จากความสัมพันธ์ที่บุคคลมีต่อสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวในสังคม บุคคลสามารถเรียนรู้แบบแผนความสัมพันธ์ในสังคมและในทางวัฒนธรรม ได้เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิต ในสังคมนั้น (จิตตินันท์ เดชะคุปต์, 2547, น. 46-49)

ทักษะความรู้และความสามารถในการดำรงชีวิตในครอบครัวที่เกิดขึ้นตามสภาพภูมิศาสตร์หรือตามสภาพแวดล้อมที่ครอบครัวนั้น ๆ ตั้งถิ่นฐานอยู่เรียกว่า “ภูมิปัญญาของครอบครัว” ซึ่งทักษะ ความรู้เหล่านี้ปู่ย่าตายายได้สะสมมาแต่อดีตและถ่ายทอดเป็นมรดกสู่ลูกหลานจากรุ่นสู่รุ่นมาจนถึงปัจจุบัน เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมและเป็นเอกลักษณ์ของประเทศชาติ ภูมิปัญญาเกิดจากการเรียนรู้จาก ประสบการณ์จริงมีการบูรณาการทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อม เชื่อมโยงไปสู่นามธรรมและนำไปสู่ การพัฒนาศักยภาพ เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีมีการสืบทอดอนุรักษ์ให้ดำรงอยู่คู่คนรุ่นต่อไป กลายเป็นมรดก วัฒนธรรม ซึ่งอาจมีเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกันในอดีตกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มชนที่หลากหลาย ล้วนมี ฐานความคิด ความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมที่ดำรงอยู่ ก่อเกิดกลายเป็นฐานความรู้ในการดำรงชีวิต เมื่อเวลาผ่านไปความรู้เหล่านั้นได้พัฒนาปรับ

ประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาและตอบ สนองความต้องการของชุมชนจนกลายเป็นความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะของแต่ละแห่ง ซึ่งต่างมีเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่แตกต่างกันไป แต่อยู่ร่วมกัน ได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืน (อินทรา วิทนสมบูรณ์, 2554, น.10) เช่น กลุ่มชนชาวไทยเบิ่งที่ชุมชน โลกสูง ตำบล โลกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นต้น

ไทยเบิ่ง หรือไทยเทิง หรือไทยโคราช โลกสูงเป็นกลุ่มชนที่มีที่ตั่งบ้านเรือนอยู่บริเวณลุ่มน้ำป่าสัก ในพื้นที่ ตำบล โลกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นแหล่งกลุ่มชนไทยเบิ่งที่ใหญ่ที่สุดในภาคกลาง เป็นกลุ่มชนเก่าแก่ที่มีประวัติ การก่อตั้งมาเป็นเวลายาวนาน มีมรดกทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญา มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเป็น หลักฐานสำคัญที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของคนในพื้นที่และ มีความมั่นคงทางอารยธรรมที่สั่งสมสืบทอดกันมา ยาวนาน แม้ภายหลังมีการสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์เกิดขึ้น ได้ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ทั้งทาง ด้าน เศรษฐกิจ และสังคม วิถีชีวิตดั้งเดิมที่เรียบง่าย อยู่อย่างพอเพียงของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง มีปัญหาต่างๆ ตามมา อย่างมากมาย เด็กและเยาวชน ที่เป็นลูกหลานของคนในชุมชนเหล่านี้ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสนิยมสมัยใหม่เริ่ม ถอยห่างจาก วัฒนธรรมภูมิปัญญาอันงดงามที่เป็นเอกลักษณ์ของตน

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ทำให้ชาวไทยเบิ่งในชุมชนเองมีความตระหนักถึงปัญหาและความสำคัญของ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนที่มีมาช้านานกำลังจะสูญหายไป วัฒนธรรมและภูมิท้องถิ่นของครอบครัว ไทยเบิ่งจึงถูกนำมาเป็น เครื่องมือที่สำคัญในการสร้างสายสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน ทำให้ชุมชน ไทยเบิ่งสามารถกลับมา มีความเข้มแข็งและ คงอยู่อย่างสมดุลท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงแบบ โลกภิวัตน์ได้ เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ รากเหง้าและเอกลักษณ์ของ ตนเอง

กลุ่มเมล็ดข้าวเปลือกไทยเบิ่งเป็นกลุ่มเยาวชนที่เป็นลูกหลานของชาวไทยเบิ่ง โลกสูง ที่มีบทบาท สำคัญในการสืบ สานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวของตน โดยกำเนิดขึ้นจากแนวคิด ที่ว่าหากเราไม่ส่ง ต่อวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่สั่งมา เหล่านี้ให้แก่เด็กและเยาวชน วัฒนธรรมภูมิปัญญา อันดีงามเหล่านี้ก็จะสูญหายไป

งานวิจัยครั้งนี้ จะทำให้เราเข้าใจบทบาทของเยาวชนกลุ่มเมล็ดเปลือกไทยเบิ่ง ซึ่งเป็นคนรุ่นปัจจุบันในการสืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบิ่ง ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมาเป็นเวลายาวนานเป็นองค์ประกอบสำคัญใน การสร้างความเข้มแข็งแก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

ศึกษาการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบิ่ง โดยกลุ่มเยาวชนไทยเบิ่ง ตำบล โลกสูง อำเภอ พัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ประชากรในเขตตำบล โลกสูง อำเภอ พัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี จำนวน 11,288 คน และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยผู้ให้ข้อมูลหลักทุกท่านให้ข้อมูลด้วยความ สมัยครใจ ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ตัวแทนสมาชิก กลุ่มเยาวชนเมล็ดข้าวเปลือกไทยเบิ่ง โลกสูง

โดยผู้วิจัยพิจารณาจากคำแนะนำของผู้ดำเนินกิจกรรมหลักทางด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเบิ้ง โลกสูง จำนวน 7 คน กลุ่มที่ 2 ตัวแทนผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบิ้ง โดยกลุ่มเยาวชนเมล็ดข้าวเปลือกไทยเบิ้ง จำนวน 3 คน ซึ่งมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบิ้ง เป็นชาวไทยเบิ้ง โลกสูง โดยกำเนิดและมีถิ่นอยู่ที่ตำบลโคกสูง โดยเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่มเมล็ดข้าวเปลือกไทยเบิ้งและชาวไทยเบิ้ง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย แบบการสัมภาษณ์ ซึ่งจะเป็นแนวคำถามการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง พร้อมกับกำหนดประเด็น คำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัย แบบสังเกตอย่างมีโครงสร้าง เป็นสมุดจดบันทึกที่ระบุสาระที่จะต้องสังเกตโดยตรง และอุปกรณ์ในการเก็บข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลโดยเริ่มต้นจากการเข้าเก็บข้อมูลทั่วไปเบื้องต้นที่ชุมชน เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2556 ได้เข้าพบแกนนำในการดำเนินงานทางวัฒนธรรมไทยเบิ้ง โลกสูง ซึ่งนำมาถึงข้อมูลมากมายเกี่ยวกับชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากมีการสร้างเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์และข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยเบิ้ง โลกสูง ตลอดจนความสำคัญของเยาวชนในการสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นอันดั้งเดิมของชาวไทยเบิ้ง หลังจากนั้นผู้วิจัยได้เข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการเข้าสังเกตกลุ่มตัวอย่างระหว่างทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญา ในวันที่ 26 และ 27 กรกฎาคม 2556 ผู้วิจัยได้มีโอกาสดำเนินการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยทางชุมชนไทยเบิ้ง โลกสูงได้จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทยเบิ้ง เพื่อให้ความรู้แก่กลุ่มนักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ซึ่งเข้าศึกษาการดำเนินงาน ทางด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเบิ้งและการดำเนินกิจกรรมเพื่อต้อนรับคณะจากสยามสมาคม โดยการนำของอาจารย์ภูธร ภูมธนะ ที่เข้าเยี่ยมชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชาวไทยเบิ้ง ภายหลังจากการเก็บข้อมูลจากการสังเกตที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการนัดหมายผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก คือ วันที่ 16 และ 17 กันยายน 2556 โดยในระหว่างผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักนั้นผู้วิจัยทำการจดบันทึกและบันทึกเสียงตลอดการสัมภาษณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล จากการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์เชิงพรรณนาใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การจดบันทึก และการถอดเทปเสียงที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยเริ่ม จากผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระเบียบข้อมูล โดยจำแนกเป็นหมวดหมู่ ได้แก่ ข้อมูลตัวอักษร ข้อมูลเสียง ข้อมูลรูปภาพ เมื่อจัดระเบียบข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยดึงเอาความสำคัญของแต่ละข้อมูลออกมา แบ่งเป็น 2 หมวด ได้แก่ หมวดภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบิ้ง แยกย่อยออกมาเป็น ข้อมูล เกี่ยว กับความหมายและประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบิ้งและหมวดการสืบสาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบิ้ง โดยกลุ่มเยาวชนเมล็ดข้าวเปลือกไทยเบิ้งโดยแยกย่อย เป็นส่วนของการสืบสานความสำคัญและขั้นตอนการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ครอบครัวไทยเบิ้ง โดยกลุ่มเยาวชนเมล็ดข้าว เปลือกไทยเบิ้ง จากนั้นหาประเด็นสำคัญ ประเด็นใดมีลักษณะและความ สำคัญที่สอดคล้องกันนำมาจัด เป็นหมวดหมู่ จากนั้นนำมาสรุปออกเป็นประเด็นตามหัวข้อ ที่กำหนด ไว้ แล้วจึงทำการวิเคราะห์เชิงตี ความจากข้อมูลที่เก็บมา

ผลการวิจัย

ชุมชนไทยเบ็ญจ โลกสูงหรือชุมชนไทยเบ็ญจ ที่ตำบล โลกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัด ลพบุรี เป็นชุมชนไทยเบ็ญจที่ใหญ่ที่สุดในภาคกลางของประเทศไทยมีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของคนในชุมชนคือออกเสียงเหนือ สะพายขาม นามสกุลต้องมีสูง การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม และสังคมทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญจ โลกสูง เปลี่ยนแปลงตามไป จากเดิม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวก็เลือนหายตามความสะดวกของวิถีชีวิตในสังคม

ปัจจุบัน ชาวของเครื่องใช้ ไม้สอย เครื่องนุ่งห่ม สามารถหาซื้อได้ตามร้านค้าทั่วไป ทำให้ชาวไทยเบ็ญจ โลกสูง จำนวนมากยังขาดความตระหนักถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นมรดกของบรรพบุรุษของตน ซึ่งทรงคุณค่าต่อตนเอง และต่อประเทศชาติ

กลุ่มเมล็ดข้าวเปลือกไทยเบ็ญจ กลุ่มเยาวชนซึ่งเปรียบดังเมล็ดข้าวพันธุ์ดีซึ่งไม่ว่าจะไปตก อยู่ที่แห่งหนตำบลใดก็ตาม เมล็ดข้าวพันธุ์ดี เหล่านี้แม้เพียงหนึ่งเมล็ดก็สามารถจะงอกงามแตกดอกออก รวงผลิตข้าวพันธุ์ดีเพิ่มขึ้นอีกเป็นร้อย เป็นพัน เมล็ดสู่สังคมไทยต่อไป การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัว ไทยเบ็ญจ โดยกลุ่มเมล็ดข้าวเปลือกไทยเบ็ญจเป็นการนำ ความรู้ความสามารถที่ได้ จากการเรียนจากครอบครัวผ่านการดำเนินชีวิตประจำวันและจากการหาความรู้เพิ่มเติมจาก แหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น จากการค้นคว้าเอกสาร จากการถามผู้ใกล้และจากการเรียนรู้ฝึกฝนเพิ่มเติม จากครูภูมิปัญญาภายใน ชุมชนถ่ายทอดส่งต่อให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไปหรือแก่ผู้ที่สนใจ โดยการ ถ่ายทอดนี้เป็นการบอกเล่าอธิบาย หรือการแสดงให้ เห็นผ่านสื่อต่าง ๆ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญจมีความหมายและประเภทดังต่อไปนี้

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญจ หมายถึง ทักษะความรู้ความสามารถ เป็นความฉลาด ของบรรพบุรุษในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมตามสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่สะท้อนออกในชีวิตประจำวัน ความสามารถในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมของชาวไทยเบ็ญจ ที่ตำบล โลกสูง เช่น ในอดีตบริเวณนี้มีเนื้อที่ป่าและไร่นาเป็นจำนวนมากหลังจากการทำไร่นา ชาวที่นี่ก็จะหาของจากป่าหรือไร่นามาประกอบอาหาร ในปัจจุบันน้ำท่วมหมดเนื่องจาก เนื้อที่บริเวณนั้น กลายเป็นที่กักเก็บน้ำในเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ชาวบ้านในชุมชนก็หันมาหาปลาเพื่อเป็นอาหาร หรือจำหน่าย ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้สั่งสมตั้งแต่อดีตสืบทอดส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นรวมถึงการจัดหาอาหาร ตามฤดูกาล การทำเครื่องมือเครื่องใช้ ในชีวิตประจำวัน การทอผ้า การจักสาน ประเพณีความเชื่อ นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาศิลปะความบันเทิง เช่น เพลงพื้นบ้าน คนตรี การละเล่น เป็นต้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง เป็นภูมิฐานของปู่ย่าตายายที่คิดขึ้นมาว่าसानอันนี้ ไว้ใช้อันนี้นะ เช่น สานกระบุงไว้ใส่ข้าว สานแข่งเอาไว้ใส่ของ เป็นภูมิฐานเป็นความคิดของปู่ย่า ตายายที่คิดเอาไว้...”

(นายชิตนรงค์ ทองนาก (ก๊อน)สมาชิก
กลุ่มเมล็ดข้าวเปลือกไทยเบ็ญจ ให้สัมภาษณ์)

“...ความรู้ที่บรรพบุรุษได้ส่งต่อให้รุ่นต่อรุ่นเป็นความรู้ที่สะสมมานานเป็นของ มีค่าที่สามารถ แบ่งปันให้ทุกคนได้ ถ้าคนสนใจที่จะเรียนรู้ลักษณะประเภท อย่างเช่นเรื่องอาหาร มันก็จะเกี่ยวกับเรื่อง วิถีชีวิตเลย คือ หน้าที่สมควรจะกินอะไร ถ้าบ้านหนูก็จะกินง่าย ๆ ถ้าอาหารคาวก็จะกินอาหารป่าไม่กิน กะทิ กะทิก็จะกินเป็นอาหารหวานเลย ถ้าเป็นภูมิปัญญา เค้าจะรู้ว่าหน้าฝนก็จะกินอึ่ง กินกบ กินเข้...”

(นางสาวกัญญาวิระ อ่อนสูง (มี้ม) สมาชิก

กลุ่มเมล็ดข้าวเปลือกไทยเบ็ญ ให้สัมภาษณ์)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ เป็นวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงความเป็นชาวไทยเบ็ญ เป็นองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่ามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเบ็ญเป็นอย่างยิ่ง สิ่งอันดั่งงามเหล่านี้แสดงถึงอัตลักษณ์ของความเป็นตัวตนไทยเบ็ญที่บรรพบุรุษชนชาวไทยเบ็ญรักษาไว้ให้คงอยู่ถึงปัจจุบัน

2) ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ ได้ดังนี้

(1) อาหาร ชาวไทยเบ็ญโคกสูงใช้หาอาหารจากแหล่งอาหารจากทำธรรมชาติ เป็นส่วนใหญ่ เช่น จากป่า จากแหล่งน้ำ จากไร่นา และจากครัวเรือน ชาวโคกสูงนิยมบริโภค ผักชนิดต่าง ๆ และไม่นิยมรับประทานอาหารที่ออกมัน เช่น แกงไข่น้ำ แกงจืดเหล็ก พริกเกลือ เป็นต้น ส่วนขนมจะใช้กะทิ แป้งไข่ เป็นส่วนประกอบ เช่น ขนมตาล ขนมกรวย เป็นต้น

ภาพที่ 1 ขนมกรวยของชาวไทยเบ็ญโคกสูง

(2) การจักสาน ชาวไทยเบ็ญมักจะทำเครื่องมือจักสาน เพื่อใช้ในการทำมาหากินเป็นเครื่องใช้ในการดำรงชีวิตที่มีไว้ประจำได้แก่ กระบุง ตะกร้า พัด และ เครื่องมือในการหาอาหาร ล่าสัตว์ ได้แก่ แห ไซ เครื่องจับขังสัตว์ เป็นต้น

“...จักสานที่บ้านนี้มีลุงทำได้คนเดียว ทำได้ตอนอายุหลายแล้ว มีครอบครัวแล้ว ตอนเป็นหนุ่ม ๆ ก่อนไม่ได้คิดทำดอกของพวกนี้ เลี้ยงวัวอย่างเดียวพอเลิกจากทำไร่ทำนา แล้วพ่อแม่ เป็นคนสอน เห็นพ่อแม่ทำพออายุมากแล้วก็อยากจะเป็นถ่ายทอดจากพ่อแม่ สานกระบุงไม่ได้ เอาไว้ขายดอกเอาไว้เพื่อลูก ลูกคนไหนมันไม่มีมันแยกบ้าน ไปก็จะได้ให้มันไป...”

(นายกะ ลำไยจร (ลุงกะ)ครูภูมิปัญญา
ทางด้านการจักสานและของเล่นเด็ก)

(3) การทอผ้า การทอผ้าของชาวไทยเบ็ญโคกสูงในอดีตแทบทุกหลังคาเรือน สามารถทอผ้าได้ มีการปลูกฝ้ายไว้ในบริเวณบ้านเพื่อนำมาทอ ชาวไทยเบ็ญโคกสูงทอผ้าไว้ใช้เองและแจกญาติพี่น้อง มีส่วนน้อยที่ทอไว้

จำหน่าย ผ้าทอของชาวไทยเบิ่งโลกสูง ได้แก่ ผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน ชาม ผ้าขาวม้า ผ้าถุง ผ้าที่ใช้ทอส่วนใหญ่เป็นผ้าฝ้าย

(4) ความเชื่อ ความผูกพันและการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวไทยเบิ่งโลกสูง ได้แก่ ความเชื่อการทำนาย จากการบูนเป็นความเชื่อเรื่องเหนือธรรมชาติคล้าย ๆ กับการดูดวงของชาวไทยเบิ่ง ในเรื่องการทำนายทายทัก ความเจ็บป่วย ความสำเร็จ ความสมหวัง การบูนที่โลกสูงจะมี 2 แบบ คือ การบูนไข้กับคันธนูและ การบูนกรรไกร นอกจากนี้ชาวไทยเบิ่งโลกสูงยังมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษา ชาวไทยเบิ่งโลกสูงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวไทยเบิ่งโลกสูง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน ได้แก่ พ่อหลวงเพชร

ภาพที่ 2 การทำการบูนโดย นางละมุล พูลห่อ

(5) งานกระดาษตัดพวงมโหตร เป็นการตัดกระดาษที่มีสีสันสวยสด ทำเป็นพวง สำหรับห้อยตกแต่งประดับมางานบุญต่าง ๆ พวงมโหตรมาจากคำบอกเล่าของชาวไทยเบิ่งโลกสูง เล่าว่า พวงมโหตรเริ่มมีมากกว่า 60 ปีแล้ว พวงมโหตรนำมาจากกลุ่มคน ตำบลมะกอกหวาน อำเภอชัยบาดาล เข้ามาที่หมู่บ้านโลกสูงเพื่อมาทำบุญในงานบุญใหญ่ ๆ เช่น เทศน์มหาชาติ คนโลกสูง เห็นพวงมโหตร ที่ใช้แต่งกัณฑ์เทศน์มีความสวยงาม จึงนำมาตัดตามอย่าง เพื่อใช้ในการตกแต่งในงานต่าง ๆ เช่น งานทำบุญ งานบวช ประดับประดาที่ต้นดอกไม้ในงานตรุษ สงกรานต์จนถึงปัจจุบัน

(6) แกะกะลาตาเดียว การแกะกะลาตาเดียวเป็นงานฝีมือที่ต้องใช้ความสามารถและ ความอดทนในการฝึกฝนจึงเกิดความชำนาญ เป็นการนำกะลาตาเดียวมาแกะสลักเป็นลวดลายต่าง เป็นงานศิลปะที่ทรงคุณค่า

(7) ของเล่นพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้านของเล่นพื้นบ้าน เป็นมรดกทาง วัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การศึกษาอีกชิ้นหนึ่งที่ทำทวยภูมิปัญญาของผู้คนของเล่น มีทั้งความสนุกและความรู้ ของเล่นของชาวไทยเบิ่งโลกสูงส่วนใหญ่จะประดิษฐ์จากวัสดุที่หาได้ตามท้องถิ่น เช่น จิ้งโปะ ม้าก้านกล้วย เอ็ม 79 เป็นต้น หรือเล่นการละเล่นที่ไม่ต้องใช้อุปกรณ์ประกอบการเล่น เช่น ตีจับ เตะ งูกินหาง เป็นต้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ของเล่นพื้นบ้าน เช่น เอ็ม 79 เป็นป็นทำมาจากไม้ไผ่ นอกจากนี้ก็มีเล่นเตย ตาตาราง เตะนะเล่นงาย ด้วยครีบบไม่ต้องใช้อุปกรณ์ วิธีเล่นจากทำบอกล่าของโอห่มดังนี้ เล่นแยกฝั่งก็ได้ครีบบ แล้วก็มีงูหรือตัวอะไรสักอย่างอยู่ตรงกลางระหว่างสองฝั่ง ถ้าข้ามมาฝั่งนี้ ได้ก็คือปลอดภัย คนอยู่ตรงกลางจะต้องเสนออีกคร

มาตัวนี้แล้วจะต้องเลือกมาตัวหนึ่ง ว่าจะเป็นคนจังหวัด เตยสิ่งของหรือว่าชื่ออะไรก็ได้ที่ใช้ตัวนี้เป็นตัวสะกด ถ้างอกได้ก็ผ่านไปได้ ถ้างอกไม่ได้ก็ต้องวิ่งผ่านไปได้โดยที่ไม่ให้เค้าเตะ...”

(นายโอมท่อนันต์ มั่นสูง (โอม) สมาชิก
กลุ่มเมล็ดข้าวเปลือกไทยเบ็ญ ให้สัมภาษณ์)

(8) เพลงและดนตรีพื้นบ้านด้านเพลงพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่า ทางศิลปวัฒนธรรม เพลงพื้นบ้านของชาวไทยเบ็ญ โลกสลุงมีความเก่าแก่ร้องเล่นกันมานานไม่ทราบว่ามีใครเป็นผู้เริ่มร้องขึ้นก่อน ร้องสืบทอดกันมาหลายรุ่นอายุคน ลักษณะเพลงพื้นบ้านเป็นการแสดงวิถีชีวิต วัฒนธรรมและเป็นวิธีคิดมีวลชน พบว่ามีทั้งเพลงพื้นบ้านประเภทที่สืบทอดกันมาด้วยวิธีมุขปาฐะ และเพลงพื้นบ้านประเภทที่มีผู้สอน ได้แก่ เพลงรำโทน เพลงปฏิพากย์

การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ โดยกลุ่มเยาวชน ตำบลโลกสลุง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี มีความหมายลักษณะและขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นครอบครัวไทยเบ็ญ การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ หมายถึงการสืบทอดการอนุรักษ์และดำรงไว้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ เป็นการเรียนรู้จากครอบครัว พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย จากคนเฒ่าคนแก่ ที่เป็นครูภูมิปัญญา เพราะหากเราไม่เรียนรู้ไม่สนใจ ภูมิปัญญาเหล่านี้ก็จะสูญหายไปไหนที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่า

“...การสืบสาน คือ สิ่งที่เราไปเรียนรู้จากพ่อแม่ครูจากคนเฒ่าคนแก่ที่มันกำลัง จะสูญหายไปนี้ให้มันคงอยู่ต่อไป สิ่งไหนที่เราไม่รู้เราก็ไปหัดทำ สิ่งไหนที่ทำไม่เป็นก็ไปหัดทำ ไปถามเพื่อให้เราทำเป็นให้ทำได้ไม่เสียหายไปไหน เพื่อให้ภูมิปัญญาของโลกสลุงนี้ยังอยู่เหมือนเดิม มีความสำคัญถ้าเราไม่สนใจเรียนรู้ไม่สนใจ ไปฝึกไปหัดไปทำมากจะหายเรื่อย ๆ จนไม่เหลืออะไรเลย...”

(นายชิตนรงค์ ทองนาก (ก้อน)สมาชิก
กลุ่มเมล็ดข้าวเปลือกไทยเบ็ญ ให้สัมภาษณ์)

2. ลักษณะการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ โดยกลุ่ม เมล็ดข้าวเปลือกไทยเบ็ญ มีลักษณะของการเรียนจากการดำเนินชีวิตประจำวันผ่านครอบครัว และกระบวนการเรียนรู้โดยตรงจากการฝึกสอนจากผู้มีความรู้ทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ เช่น จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย หรือครูภูมิปัญญาทางด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำความรู้ ความสามารถที่ได้รับมาใช้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไม่ให้สูญหายไปจากชาวไทยเบ็ญ

ปัญหาที่พบในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเบ็ญ คือ เทคโนโลยีที่ทันสมัย และกระแสวัตถุนิยมทำให้คนที่โลกสลุงหันมาซื้อของจากแหล่งผลิตอื่นเพื่อความสะดวกสบายและรวดเร็ว เยาวชนรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน มีเพียงเด็กและเยาวชนที่สนใจ ที่จะเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาของครอบครัวไทยเบ็ญเฉพาะด้านและสิ่งที่ตนซึมซับจากครอบครัวผ่านการดำเนินชีวิตประจำวันเท่านั้น ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญขณะนี้กำลังถูกละเลยจากเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่

3. ขั้นตอนการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ โดยกลุ่ม เมล็ดข้าวเปลือกไทยเบ็ญจากการศึกษาสามารถ แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

3.1 การรับการถ่ายทอดจากครอบครัวผ่านการดำเนินชีวิตประจำวัน จากการบอกเล่า สั่งสอน หรือปฏิบัติเป็นตัวอย่างจนเกิดความซึมซับนำมาปฏิบัติตาม เช่น ลูกติดตามพ่อแม่ไป ทำนาเกี่ยวข้าวหรือหาของป่า เมื่อลูก ได้เห็น ขั้นตอนการ ทำนา เกี่ยว ข้าว หรือ หาของป่า ลูกก็จะสามารถทำนาหรือสามารถทราบถึงประเภทของของป่าที่ สามารถนำมารับประทานได้ เป็นต้น

3.2 การหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองจากการค้นคว้าเอกสารหรือการสอบถามจากผู้ มีความรู้ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นความสนใจใคร่ที่จะหาความรู้ให้มากขึ้น เพื่อที่ จะสามารถนำไป ใช้ในสถานการณ์จริงได้และเกิด ความชำนาญในเรื่องนั้น ๆ เช่น การค้นคว้าเพิ่มเติมหรือสอบถาม ครูภูมิปัญญาทางการจักสานเพื่อให้ทราบถึงเทคนิค ขั้นตอน ในการสานเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ เป็นต้น

3.3 การเรียนรู้ฝึกฝน ภายหลังจากการได้ศึกษาหาความรู้ทางด้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ครอบครัวไทยเบ็ญจนเกิดความรู้ความเข้าใจจนสามารถทำได้ ก็นำ ความรู้เหล่านั้นมาลงมือกระทำจริงในสถานการณ์ที่ เกิดขึ้นจริง เช่น การฝึกฝน การร้องรำทำเพลง สามารถต่อเนื่อง ร้องได้ตามจังหวะร่วมกับคณะจนสามารถนำไปขับร้องได้ ตาม งานแสดงทางด้านวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นต้น

3.4 สรุปความรู้ใส่กระดาษหรือสมุดจนบันทึก จดจำสาระสำคัญต่าง ๆ เพื่อที่ สามารถนำมาทบทวนหรือแลกเปลี่ยนความรู้ที่ได้ศึกษามากับเยาวชนรุ่นหลังหรือผู้ที่สนใจต่อไป เช่น การจดบันทึกขั้นตอน ในการประจำท้องถิ่น ทำเป็นหนังสือการ์ตูนทำมือเล่าเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ เป็นต้น

3.5 การส่งต่อความรู้ให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไปและผู้ที่มีสนใจในภูมิปัญญา ท้องถิ่น ของครอบครัวไทยเบ็ญ โดยการบอกต่อโดยตรงหรือผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น การสอนและให้คำแนะนำ ข้อมูลด้านภูมิ ปัญญา การแสดงความสามารถทางภูมิปัญญาผ่านเวทีวัฒนธรรมต่าง ๆ การสอดแทรก ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสื่ออื่น ๆ เช่น ในหนังสือที่ผลิตโดยกลุ่มเยาวชนไทยเบ็ญ

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ โดยกลุ่มเยาวชน ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ชุมชนไทยเบ็ญโคกสูงหรือชุมชนไทยเบ็ญที่ตำบลโคกสูง เป็นชุมชนไทยเบ็ญที่ใหญ่ ที่สุดของภาคกลาง มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของคนในชุมชนคือออกเสียงเหนือ สะพายข่าม นามสกุลต้องมีสูง การเปลี่ยนแปลง สภาพแวดล้อมและสังคมทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยเบ็ญโคกสูงเปลี่ยนแปลงต่าง ไปจากเดิม ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ครอบครัวก็เลือนหายตามความสะดวกของวิถีชีวิตในสังคมปัจจุบัน ข้าวของเครื่องใช้ไม้สอย เครื่องนุ่งห่ม สามารถหาซื้อได้ ตามร้านค้าทั่วไป ทำให้ชาวไทยเบ็ญโคกสูงจำนวนมากขาดความตระหนักถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เป็นมรดกของบรรพบุรุษ ที่ทรงคุณค่าต่อตนและต่อประเทศชาติ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ เอื้องฟ้า ถาวรรักษณ์ (2555) กล่าวไว้ว่า ปัญหาและอุปสรรค ในการอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ชาวกะเหรี่ยงรำตงสืบเนื่องมาจากเด็กเยาวชน และ ประชาชนได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมอื่นเข้ามาครอบงำจากสภาพสภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน ทำให้คนต้องแก่งแย่งกันทำ มาหากินเพื่อความอยู่รอดจึงไม่มีเวลาให้ความสนใจกับศิลปะการแสดงพื้นบ้านของตนเอง และขาดการสร้างจิตสำนึกและ ค่านิยมที่ดีให้กับเด็ก เยาวชน และประชาชน สำหรับชุมชนไทยเบ็ญโคกสูง มีเพียงชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ตระหนักถึง ความสำคัญดังกล่าวนี้ และมีความประสงค์ที่จะรักษาไว้ตลอดจนการได้รับอนุเคราะห์งบประมาณจากภาครัฐ ทำให้ชุมชน

ไทยเบ็ญสามารถดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น อันดีงามเหล่านี้ไว้ให้แก่เยาวชนรุ่นหลัง กลุ่มแม่สีข้าวเปลือกไทยเบ็ญเป็นหนึ่งในผลงานจากการดำเนินทางด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเบ็ญ

กลุ่มแม่สีข้าวเปลือกไทยเบ็ญมีบทบาทสำคัญในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวของตน โดยเกิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่า “หากเราไม่ส่งต่อวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ดีงามเหล่านี้ให้แก่เด็กและเยาวชน วัฒนธรรมภูมิปัญญาอันดีงามเหล่านี้ก็จะสูญหายไป” กลุ่มแม่สีข้าวเปลือกไทยเบ็ญเปรียบได้กับกลุ่มแม่สีข้าวพันธุ์ดี ที่สามารถแตกดอกออกรวงผลิตข้าวพันธุ์ดีให้ส่งคมต่อไป ภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ คือ ทักษะความรู้ความสามารถ เป็นความฉลาดของบรรพบุรุษ ในการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อม มสภาพแวดล้อมที่คนอาศัยอยู่ สะท้อนออกในการดำเนินชีวิตประจำวัน ภูมิปัญญาเหล่านี้ ส่งเสริมแต่อดีตสืบทอดส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นสอดคล้องกับการศึกษาของ กนกพร นิยมพลี (2555) ซึ่งพบว่า ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานเกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่บรรพบุรุษ ได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่น ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการปลูกฝังวิถีคิดการดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลานเพื่อปฏิบัติ สืบต่อกันมา

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญจากการศึกษา ได้แก่ ภูมิปัญญา ทางด้านอาหาร จักสาน เครื่องมือในการดำรงชีวิต การทอผ้า ความเชื่อ งานกระดาษ ตัดพวงมโหตร การแกะกะลาตาเดียว การละเล่นและของเล่นพื้นบ้าน เพลงและดนตรีพื้นบ้าน สอดคล้องกับการศึกษาของ กุชร ภูมธนะ (2542) ได้กล่าวไว้ในรายงานการศึกษามรดกวัฒนธรรมไทยเบ็ญลุ่มแม่น้ำ ป่าในเขตที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก และยังสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (อ้างถึงใน เทิดชาย ชวนบำรุง 2554 : 41-42) กล่าวไว้ว่า ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งเป็น 5 หมวด ได้แก่ 1) ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา 2) ภาษาและวรรณกรรม 3) ศิลปกรรมและโบราณคดี 4) การละเล่นดนตรีและ การพักผ่อนหย่อนใจ 5) ชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ

การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ โดยกลุ่มแม่สีข้าวเปลือกไทยเบ็ญ เป็นความรู้ความสามารถที่ได้จากการเรียนรู้จากครอบครัวผ่านการดำเนินชีวิตประจำวัน และ จากการหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น จากการค้นคว้าเอกสาร จากการสอบถาม การเรียนรู้จากผู้ใกล้ชิดหรือครูภูมิปัญญาภายในชุมชนและนำไปฝึกฝนเพิ่มเติมจนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงจึงนำไปถ่ายทอดส่งต่อให้แก่เยาวชนรุ่น ต่อไปหรือแก่ผู้ที่สนใจ โดยมีลักษณะ การถ่ายทอดจากการบอกเล่า อธิบายหรือการแสดงให้เห็นผ่านสื่อต่าง ๆ ซึ่งมีความสำคัญมาก ทั้งต่อตัวบุคคล ชุมชน และต่อประเทศชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จามร พงษ์ไพบูลย์ (2550) วิจัยเรื่องกระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น: กรณีศึกษา “เพลงโหงฟาง” ของ จังหวัดตราด พบว่า ความหมายของการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหงฟาง” หมายถึง การรับรู้และสามารถเล่นและร้องได้อย่างถูกต้องตามแบบแผนโดยผ่านการถ่ายทอด จากบุคคลในชุมชนหรือครอบครัวและ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอื้องฟ้า ถาวรรัชณ์ (2555) พบว่าการให้เด็ก เยาวชน และประชาชนเห็นความสำคัญและคุณค่าของการแสดง “รำตง” มีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่ง มีผลต่อเด็กเยาวชนและประชาชนได้เกิดจิตสำนึกรักหวงแหน และ สืบทอดให้แก่เยาวชนรุ่นหลังได้นำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ อย่างมีความสุขอีกทั้งยังได้ มีเวทีในการแสดงออกให้สังคมได้ชื่นชมในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และได้ช่วยกันจรรโลงรักษาพัฒนาให้มีคุณค่าต่อสังคมโดยรวม แนวทางในการอนุรักษ์สืบทอด ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน “รำตง” มีแนวทางการอนุรักษ์สืบทอดที่ชัดเจน โดยให้ประชาชน ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมกันสนับสนุนและกำหนดแนวทางการดำเนินงานอย่างจริงจังจึงจะทำให้การอนุรักษ์สืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านประสบความสำเร็จ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานภาครัฐ ในการเข้าไปมีบทบาท การอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้เห็นความ สำคัญและคุณค่าของการแสดงพื้นบ้านด้วยการส่งเสริม

ให้เข้ารับการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้าน ส่งเสริมให้เด็กเยาวชนและประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้ถึงวิธีการเล่นมีการฝึกฝนจนสามารถแสดง ในงานต่าง ๆ ได้

ขั้นตอนการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบิ้ง โดยกลุ่มเมล็ดข้าวเปลือก ไทยเบิ้ง มีดังนี้ 1. การรับ การถ่ายทอดจากครอบครัวผ่านการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ภาษา ประเพณี ความเชื่อ การทำอาหาร การประดิษฐ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ในการดำรงชีวิต การละเล่น 2. การหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง จากการค้นคว้าเอกสาร การสอบถามจากผู้รู้ 3. การเรียนรู้ฝึกฝน จนสามารถทำได้ 4. สรุปความรู้ใส่กระดาษหรือสมุดจนบันทึก 5. ส่งต่อความรู้ให้แก่เยาวชนรุ่นต่อไปและผู้สนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบิ้ง โดยการบอกเล่าโดยตรง การสอน และให้คำแนะนำข้อมูล ด้านภูมิปัญญาหรือผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น การแสดงความสามารถทางภูมิปัญญาผ่านเวทีวัฒนธรรมต่าง ๆ การสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นในสื่ออื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของกานดา เต๊ะขันหมาก (2554) กล่าวไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้การทอผ้ามัดหมี่ของผู้ทรงภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ คือ มูลเหตุจูงใจให้เรียนรู้ รายได้และการเห็นคุณค่าภูมิปัญญา วิธีการเรียนรู้ผ่านระบบครอบครัวและชุมชนผู้สอน ยาย ย่า แม่ พี่น้อง เนื้อหาที่เรียนรู้ ลวดลายการมัด การข้อม การให้สีการทอ การสืบทอดภูมิปัญญา การทอผ้ามัดหมี่ของผู้ทรงภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ คือ มูลเหตุจูงใจให้สืบทอด คือ รายได้และการเห็นคุณค่าภูมิปัญญา วิธีการสืบทอดผ่านระบบครอบครัว กลุ่มชุมชน และการเป็นวิทยากรผู้รับการสืบทอด ลูกหลาน สมาชิกกลุ่ม คนในชุมชน ผู้สนใจเนื้อหาที่สืบทอด นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพ็ญณี แนนรท และคนอื่น (2552) จากงานวิจัยเรื่อง กระบวนการถ่ายทอดความรู้โดยวัฒนธรรมท้องถิ่นและการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ในชุมชน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้โดยวัฒนธรรมท้องถิ่นและการเรียนรู้ของเยาวชนรุ่นใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย ลักษณะการถ่ายทอด ที่เป็นรูปธรรมซึ่งเป็นการเรียนรู้ การทำมาหากิน การเกษตร งานหัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี เยาวชนได้รับการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเสริมหลักสูตรและการที่ภูมิปัญญาชาวบ้านมาถ่ายทอดโดยตรงแก่นักเรียน ลักษณะของการถ่ายทอดที่เป็นนามธรรมเชิงปรัชญาเป็นการถ่ายทอดตามวิถีทาง แห่งการดำเนินชีวิต ซึ่งทุกครัวเรือนจะปลูกฝังหรือถ่ายทอดให้เยาวชนด้วยกระบวนการ เรียนรู้ผ่านปฏิบัติตามแบบอย่างการดำรงชีวิตในครอบครัวและสังคม การได้พูดคุยกับพ่อแม่ผู้ปกครอง และผู้ใหญ่ในชุมชน การเรียนรู้จากการสังเกตค้นแบบในชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจามร พงษ์ไพบูลย์ (2550) ซึ่งพบว่า ประสพการณ์ในการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีทั้งแบบทางตรงและแบบทางอ้อม มีการสืบทอดโดยวิธีครูพักลักจำและฝึกปฏิบัติจริง กระบวน การเรียนรู้และสืบทอดเป็นรูปแบบผสมผสานมีทั้งแบบทางตรงและแบบทางอ้อม โดยกระบวน การสืบทอดประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเผยแพร่โดยการร้องและเล่นให้ผู้อื่นรับรู้และมองเห็นคุณค่า 2) การกระทำอย่างต่อเนื่องโดยมีการร้องและเล่นต่าง ๆ ตามโอกาส ที่เหมาะสมในสังคม 3) การฝึกหัดคนรุ่นใหม่ โดยเน้นให้เห็นคุณค่าและความสามารถในการร้อง และเล่น มีเวทีสนับสนุนการนำผลงานออกแสดงให้ผู้ชื่นชมจนสามารถเป็นผู้สืบทอดความรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนชาวไทยเบิ้งโคกสูงกลุ่มอื่น ๆ มีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรมทางภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบิ้ง เนื่องจากยังคงมีเยาวชนกลุ่มอื่น ๆ ที่มีความสามารถแต่ไม่กล้าแสดงออก ไม่มีเพื่อนเป็นสมาชิกในกลุ่มเมล็ดข้าวหรือรู้จักกับปฏิบัติงานวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทยเบิ้ง

2. ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติและการวิจัยที่ส่งเสริมให้บ้าน โรงเรียน วัดเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ เพื่อส่งเสริมทัศนคติที่ดีต่อชาวไทยเบ็ญ โลกสลุง ทุกุ่นทุกวัยให้ตระหนักถึงความสำคัญ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ

3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญระหว่างชาวไทยเบ็ญ โลกสลุงกับชาวไทยเบ็ญที่อื่น เพื่อให้ทราบถึงการทำงานด้านการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของครอบครัวไทยเบ็ญ

เอกสารอ้างอิง

กานดา เตชะขันหมาก. (2554). “กระบวนการเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้ามัดหมี่ของผู้ทรงภูมิปัญญาไทพวนบ้านหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี”. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานวัฒนธรรม แห่งชาติ. กระทรวงวัฒนธรรม.

จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2547). “แนวคิดทฤษฎีทางจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา” ในเอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา. หน่วยที่ 1 หน้า1-55. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร:สถาบันพระปกเกล้า บริษัท เอ.พี.กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.

เพ็ญณี แนนรท. (2552). กระบวนการถ่ายทอดความรู้โดยวัฒนธรรมท้องถิ่นและการเรียนรู้ ของรุ่นใหม่ในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

ภูธร ภูมะธน. (2542). รายงานการศึกษาเรื่องมรดกวัฒนธรรมไทยเบ็ญ ลุ่มแม่น้ำป่าสัก ในเขตที่ได้ ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนป่าสัก. ลพบุรี: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเทพสตรี.

เอื้องฟ้า ถาวรรัชย์. (2555). การอนุรักษ์สืบทอดศิลปปะการแสดงพื้นบ้านชาวกะเหรี่ยง “ รำตง ”อำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี. กาญจนบุรี:กลุ่มเสริมศาสนาศิลปะวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี.

อินทรา วิทนมบูรณ์. (2554). รัศมีสืบสาน : การจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสืบสานภูมิปัญญา กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพบริษัท ที คิว พี จำกัด.